

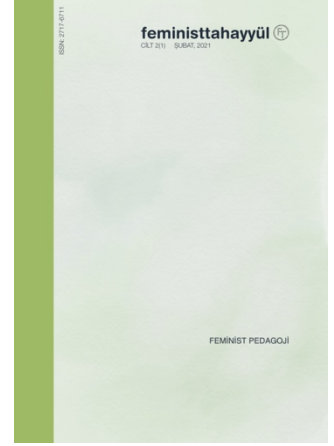
EMİNİST TAHAYYÜL
akademik arařtırmalar dergisi

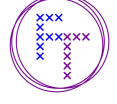
bell hooks ile Haddini Aşmayı Öğrenmek.

Elif Ertem

Feminist Tahayyül, 2(1): 125-131.
(Arařtırma Notu)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

bell hooks ile Haddini Aşmayı Öğrenmek

Elif Ertem¹

“Dışarıdaki düşmanla yüzleşmeden önce kendi içimizdeki düşmanın dönüştürülmesi gerekir.”

(hooks, 2000: 25)

Amerikalı yazar, akademisyen ve kadın hakları savunucusu bell hooks'un *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom* (1994) isimli kitabı Türkçeye *Sınırları Aşmayı Öğretmek: Özgürlük Pratiği Olarak Eğitim* şeklinde çevrilebilir. Bu başlık, kitabın giriş bölümünün Türkçe çevirisinde feminist bir yaklaşıma işaret ederek, haddini aşmayı ya da sınırları ihlal etmeyi öğretmek şeklinde ele alınmıştı (hooks, 2008). Ben de bu yaklaşımı takip ederek değerlendirmemde *Teaching to Transgress*'ten *haddini aşmayı öğretmek* olarak bahsedeceğim. Daha sonra detaylandıracağım üzere değerlendirmenin başlığını da feminist pedagojiye işaret ederek *haddini aşmayı öğrenmek* olarak oluşturdum. Toplamda giriş bölümü ve on dört bölümden oluşan kitapta hooks, kendi deneyimlerinden doğru kurduğu postyapısalcı bir dilde kişisel olanın politliğini okura taşımayı amaçlıyor. Eğitimcilerin, özgürlüğü ve onun imkanlarını elde etmek için öğrencilere ırksal, cinsel ve sınıfsal sınırlara karşı haddini aşmayı öğretebilecekleri, eğitimde radikal bir yaklaşımı ve onun imkânlarını güçlü bir anlatımla aktarıyor.

bell hooks kitabın *giriş bölümüne*, başta eğitimde olmak üzere hayatın her alanında haddi bildirilen biz öğrencilere, hadlerini aşmayı öğretmenin ne kadar önemli olduğunu ve bunun politik bir sorumluluk getirdiğini hatırlatarak başlıyor. hooks'un kendi öğrencilik ve öğretmenlik deneyimleri üzerinden devrimci bir eğitim anlayışı geliştirmenin yollarını aradığı

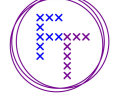
¹ ORCID: 0000 0002 2981 6236

eserde, hem öğrenciler hem öğretmenler hem de kendini feminist düşünce içerisinde öğretme ve öğrenmeye adayanlar için düşündürücü bir soru soruyor: Eğitim ideolojik bir aygıt olmanın ötesinde özgürleştirici de olabilir mi? (2008: 92)

hooks kişisel deneyimleri üzerinden kurguladığı bu eserine *özgürlük pratiği olarak eğitim* ile *tahakkümü pekiştirmeye çabalayan eğitim* arasındaki farkı tartışarak başlıyor. Tahakkümü pekiştirici bir eğitimde hocaların dersi genellikle egemenlik ve gücün haksız kullanımını içeren kontrol ritüellerini gerçekleştirme alanı olarak kullandıklarını söylüyor. Çocuklukla atıfta bulunduğu ve kitabının *dördüncü bölümünü* ayırdığı Paulo Freire'nin bankacı eğitim modeli eleştirisini hatırlatıyor okura. Freire, bankacı eğitim modelini öğretmenin icracı öğrencinin seyirci olduğu model olarak ifade eder: “Bankacı eğitimde öğretmen öğrenme sürecinin öznesidir ve öğrenciler de bilgi depolanan kaplardır” (1994: 14). Kolayca “dolan” öğrenciler iyi öğrenciler olarak değerlendirilir, dolmaya direnç gösteren öğrenciler ise “problemliler” öğrencilerdir. “Bankacı eğitim ezici bir topluma hizmet eder: Gerçekliği ‘insanların seyirci olarak adapte olmaları gereken bir şey’ olarak mitleştirir, öğrencileri nesneleştirir, yaratıcılığı engeller, diyalog geliştirmeye karşı direnç oluşturur” (2008: 96). Freire’den alıntıladığı bu yaklaşım sebebiyle, ben bell hooks’un kasıtlı olarak kitabının iki ayrı bölümünü sadece diyaloglardan oluşturduğunu düşünüyorum.

Özellikle kitabın ilk üç bölümünde tartışmaya açtığı ve haddini aşmayı öğreten bu yol (özgürlük pratiği olarak eğitim), öğrencileri ve öğretmenleri geçiş yapmaya teşvik eder ve öğrenmeyi daha rahatlatıcı ve heyecan verici hale getirmek için iş birliğini kullanmanın yollarını arar. Öğretimi performatif bir eylem, öğretmenleri ise herkesi daha ilgili ve aktif olmaya davet eden katalizörler olarak tanımlar bu pratikte hooks. Buradan hareketle, “Özgürlük Pratiği Olarak Teori” başlıklı beşinci bölüme hooks çocukların en iyi teorisyenler olduğunu iddia ederek başlıyor. Çocuklar henüz tahakküm sahibi ve iktidar kuran eğitimle tanışmamışken en güzel teorilere sahiptirler (1994: 59). hooks, ne zaman ki ırk, sınıf, cinsiyet ayrılıklarıyla çerçeveleniyor ve ırk, sınıf, cinsiyet ve kapitalizmin kesişimselliğinin baskı

sistemlerine maruz kalıyoruz o zaman teoriyi de özgürlük pratiği yerine tahakküm kurmak için kullanıyoruz, diyor.

Bölümü takiben, hooks feminist bilginin akademik üretimi tartışmasını devam ettiriyor, iktidarın ve imtiyaz sahibi kesiminin kendinden olmayan feministlere uyguladığı dışlayıcı tavrı bir kez daha eleştiriyor. Feministler arası gerilimlerden ve bu anlaşmazlıkların aşılabilirliğinden bahsedilen altıncı ve yedinci bölümlerde feminist düşünce ve kesişimsellik yaklaşımı okura yeniden hatırlatılıyor. hooks'un yazılarının odak noktası ırk, kapitalizm ve cinsiyetin kesişimselliği, ve bu kesişimselliğin baskı ve sınıf egemenliği sistemlerini üretme ve sürdürme yetenekleri olarak tanımladığı meselelerdir. hooks'un literatüre en önemli katkılarından birinin onun kesişimsellik yaklaşımı ve kapsayıcı feminizmi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak tüm bölümlerde bu meseleyi az ya da çok tartışması okuyucu zaman zaman tekrara düşmüş olduğunu düşünmeye itebilir.

hooks'un bölümlere kendi hikayelerinden ve anılarından başlaması, cümlelerinde birinci tekil şahsı sıklıkla kullanması ve vurgulaması akademisyenin eserlerini okuyucu ile paylaşırken ne kadar hevesli olduğunu ve feminist yazını kendi deneyimleri ile zenginleştirdiğinin bir göstergesidir. Hemen hemen bütün eserlerinde hooks'un yazım tarzının feminist yazın için ilham verici olduğunu düşünüyorum, haddini aşmayı öğretmek de feminist bilgi üretiminde bulunan ve feminist derslere şu ya da bu şekilde dahil olan herkese bu ilhamı vermeye muktedir bir eser.

Kitabın yedinci ve bence en etkileyici bölümü olan “Kız Kardeşimin Elini Tutmak”, Batılı feminizmin akademik yarattığı bazı söylemsel problemleri irdeliyor. Sınıf, ırk ve cinsiyet kesişimselliğini ve bunların iktidarını tartıştığı bu kısımda hooks, herhangi birinin derste söz alıp “ben kendimi üstün görüyorum” (1994: 81) demediğini belirtirken, sınıftaki varoluşumuzun kendi deneyimlerimiz üzerinden gizli ya da açık şekilde kurulan iktidar ilişkileri temelinde şekillendiğini hatırlatıyor. Burada hooks, Batı'nın da Üçüncü Dünya'nın da aslında tekil ya da homojen olmadığı hâlde, bazı Batılı feminist metinlerde nasıl Üçüncü Dünya

kadını gibi tekil ve homojen bir kavram yaratıldığının çözümlemesini yapıyor. Sekizinci, dokuzuncu ve onuncu bölümü bu tartışmaya ayıran hooks'un katıldığı bu eleştirisine göre, bu imgeler tarihsellikten yoksundur, metinlerde içinde bulunduğu zaman ve mekândan bağımsızmışçasına ele alınmaktadır. Kısaca, "Birinci Dünya" ile "Üçüncü Dünya" arasındaki ilişkilerin tanımlanmasında ve bu tanımlamaların yeniden üretilmesinde başat rolü oynayan sömürgeci söylemden başkası değildir. hooks'a göre sömürgeci söylemin oyununu bozan da hegemonik söylemlere müdahale eden; bilimsel, objektif ve meşru bilgiye eleştirel yaklaşan feminist akademisyenliktir. Çünkü tek bir feminizm yoktur; feminist akademisyenlik de tek olduğunu iddia eden Batılı feminizm tarafından tanımlanmamalıdır. Bu, hem diğer feminist akademisyenlerin üretimini değersizleştiren, hem de feminist üretimi tektipleştiren bir tavidir (1994: 84).

hooks'a göre feminizm tarihsel bir süreçtir; değişen, gelişen, farklılaşan bir harekettir. Tarihsel anlamda karşı hareketler ve mücadele pratikleri ile birlikte ilerler. Feminizm bir kartopu gibi toplumun tüm katmanlarından bireyleri önüne katarak bir çığa dönüşmüştür. Feminizmin artık hepimiz adına söyleyecek bir sözü vardır. "Feminizm, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir harekettir" der hooks (2000: 9). Kız kardeşlerimizle özgürleştirici bir diyalog içerisinde bulunmamız özgürleştirici bir pratik olarak eğitim ve feminist pedagoji bağlamında büyük önem taşıyor bu tartışmada. Kitapta hooks diyalogları sıklıkla kullanıyor, kendi deneyimleri üzerinden anlattığı hikayeler ve diyaloglar eserin dilini ve anlaşılabilirliğini daha da güçlendirdiği gibi, üzerinde yazdığı eleştirel pedagoji ve feminist düşünce ile de uyumlu bir yaklaşım sergilediğinin göstergesi diye düşünüyorum. Hatta hooks on birinci bölümü dile ayırıyor, kurmamız gereken dilin imkânlarını ve imkânsızlıklarını değerlendiriyor.

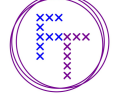
On ikinci bölümde sınıfla yüzleşmeyi ve sınıf içinde özgürleştirici bir pratik olarak eğitimin olabilirliğini tartışırken, hooks ideal sınıf ortamını şu şekilde tarif ediyor: "hepimizin farklı şekillerde iktidarda olduğu bir alan olarak ideal sınıf...Biz profesörler, öğrencilerle olan etkileşimlerimiz tarafından güçlendirilmeliyiz" (1994: 125). Özgürleşme pratiği olarak

eğitimin, ırk, sınıf veya cinsiyet eşitsizlikleriyle gölgelenmeyen sağlıklı topluluklar ve ilişkiler geliştirmek için çok önemli olduğunu düşünüyor. hooks'un *Öğretim Topluluğu: Bir Umud Pedagojisi* (2004) kitabı, sınıfı yaşamı sürdüren ve zihni genişleten, öğretmen ve öğrencinin birlikte ortaklaşa çalıştığı karşılıklı özgürleştirici bir yer haline getirmeye nasıl devam edileceğine dair tavsiyeleri tartışmaya devam ediyor. Bu eseri *Özgürleşme Pratiği Olarak Eğitim* eserinin ve incelediğimiz bölümlerin de devamı niteliğinde.

Bunu takip ederek, kitabın son iki bölümünde, hooks, sınıf ortamında eros kavramı aracılığıyla eleştirel sorguyu gündeme getiriyor. hooks, eros'u seksüel anlamından çok daha ötede, pedagojik bir süreç olarak kullanır. Ona göre eros, kendini gerçekleştirme, tanıma ve eleştirel tahayyüle fırsat tanıma hali ve tutkulu bir öğrenme ve öğretme durumudur. Feminist pedagoji, bedeni ve erotizmi inkâr etmeden toplumsal cinsiyete ilişkin farklı düşünme ve yaşama şekillerini tartışmaya açar. Bunu, teorinin ve pratiğin, bedeninin ve zihninin, öğretmenin ve öğrenmenin sınırlarının aşıldığı epistemolojik bir zeminden bahsederek yapar. Feminist pedagojinin temel ilkeleri zihin-beden, teori-pratik, öğrenme-öğretme düalizmlerini yıkmak ve sınıfta samimi bir iletişim imkânı yaratılmasına izin vermektir. Bu samimiyeti eserin tamamında ve hooks'un dilinde bulabiliyoruz. Haddini aşmayı *öğretmek ve öğrenmek* kitapta birbirine eşit ve ayrılmaz süreçler olarak vurgulanmaktadır. Bu noktada hooks'un *Feminizm Herkes İçindir* eserinde de sıklıkla vurguladığı, feminist bilgi üretimi içerisinde feminist teori ve feminist pratiğin ayrıl(a)mazlığı meselesi *haddini aşmayı öğrenmek*'ten de ayrı bir alanda tartışılmaz (1994: 67).

Toplumsal cinsiyet temelinde sesi duyulmayanın, susturulmaya çalışılanın sesini duyurmak, toplumsal cinsiyetle ilişkilendirilmiş deneyimlerini açığa çıkarmak ve görünür kılmak amacıyla bilgi üretme gayretinde olan kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet kürsüleri, üniversitelerin ve üniversitede bilgi üretiminin yeniden yapılanmasından nasibini alırken bell hooks'u hatırlamak gerekli görünüyor. Yine hooks'un değişimin önce kendinden başladığını vurgulaması, feminist bilgi üretiminde şu ya da bu şekilde yer alan, üniversite kürsüsünde

konusan ve o sınıfta oturan biz feministler için de bir o kadar önemli. O yüzden başlığı haddini aşmayı öğrenmek olarak oluşturduğum, hem haddimizi aşmayı öğretmek hem de öğrenmek...

hooks'a (2000) göre geniş tabanlı bir eğitim hareketi yaratmak kitlelere feminizmi doğru öğretmek açısından son derece önem taşır, bunu tahakkümcü eğitim anlayışını özgürleştirici bir pratik olarak eğitime dönüştürme arzusu ile de ifade eder. Tahakkümü pekiştiren eğitim farklı seslerden, farklı deneyim ve düşüncelerden, çok kültürlü diyalogdan özellikle kaçınan bir iktidar alanıdır. Feminist düşünce ile haddini aşmanın önemini, haddimizi aşmayı öğrenerek başta üniversitede feminist bilgi üretimini, sonrasında da tüm eğitimi ve toplumu özgürlük pratiği haline getirme uğraşını ve en önemlisi eğitimi özgür bir varoluş alanı haline getirecek, onun dönüşümüne katkı sağlayacak feminist mücadeleye devam etmemiz gerekliliğini bir kez daha hatırlatıyor bize hooks. Ben de değerlendirmemi hooks'un bu vurguyu yaptığı cümleleriyle bitirmek istiyorum:

Akademi cennet değil. Ancak öğrenme, cennetin yaratılabileceği bir yerdir. Sınıf, tüm sınırlamalarıyla birlikte bir olasılık alanı olarak kalır. Bu olasılık alanında özgürlük için çalışma, kendimizden ve yoldaşlarımızdan talep etme fırsatına sahibiz; toplu olarak sınırların ötesine geçmenin, aşmanın yollarını hayal ederken bile gerçeklikle yüzleşmemize izin veren bir zihin ve kalp açıklığı. Bu, özgürlüğün pratiği olarak eğitimidir (hooks, 1994: 207).

KAYNAKÇA

hooks, b.(1994) Teaching to trangress: Education as the practice of freedom. NewYork, Londra: Routledge.

__ (2000) Feminizm herkes içindir: Tutkulu politika. İstanbul: Bgst Yayınları.

__ (2008) Haddini Aşmayı Öğretmek. (Çev. Ayten Sönmez) Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar, 5: 92-100.